

liški list o tem ne pove nič), se od drugega glasbenega toka precej loči, toda prav ta *Religioso* je za marsikaterega poslušalca kakor oddih s svojo prozorno diatoniko in resnobno lepo melodično-formalno linijo. Toda Osterčeve *Iluzije* niso delo brez miselne tematike, temveč prav nasprotno; iz njih zvenijo največja vprašanja umetnika, zastavljena v odnosu do sveta in vesoljstva, do boleče sodobnosti in nedoumljive prihodnosti.

Pozno v poletju je opera na ljubljanskih poletnih igrah izvedla Orffovo *Fremetenko*. O tej bom spregovoril, ko bo prišla v reden repertoar prihodnje sezone.

Marjan Lipovšek

## ZAKLJUČEK LJUBLJANSKE KONCERTNE SEZONE

Letošnja koncertna žetev je bila nadvse bogata. Nudila je poslušalcem pisano izbiro del standardnega repertoarja, poleg tega pa vsaj delen vpogled v snovanje našega časa. Tako lahko ocenimo programsko politiko dveh najpomembnejših organizatorjev koncertnega življenja v Ljubljani — slovenske filharmonije in koncertne poslovalnice — kot nadaljevanje preizkušenih smernic prejšnjih let. Ker koncertno življenje daje odločilen pečat podobi našega glasbenega življenja, ob koncu še nekaj besed o tem.

V mesecu marcu, aprilu, maju in juniju je slovenska filharmonija priredila deset simfoničnih koncertov, dva pa smo slišali v izvedbi zagrebške filharmonije. Princip izmenjave abonmajskih koncertov med obema filharmonijama gre vsekakor pozdraviti, saj nudi tako orkestrom kakor tudi poslušalcem zdravo spremembo in možnost primerjave. V tem času je orkester slovenske filharmonije gostoval v Celovcu in drugič v Zagrebu ter tako povečal število svojih koncertnih nastopov na zavidljivo število, ki ga ne doseza noben podoben ansambel v naši državi. Ker ta isti orkester vrši tudi snemanja jugoslovanske simfonične glasbe za potrebe radijskih postaj, moramo pri kritičnih pripombah na njegov račun vedno upoštevati, da nastopa pod izredno težkimi pogoji. Zato naj veljajo v kar največji meri kot klic po bolj smotrni organizaciji delovnih pogojev in materialnem priznanju, ki je daleč nižje od delovne storilnosti našega centralnega orkestra.

Letos je vodstvo filharmonije razdelilo delo med dva vodilna slovenska dirigenta, Hubada in Leskovića, zelo srečno. V prvi polovici sezone je imel Lesković možnost daljšega nepretrganega dela, kar je pozitivno vplivalo na orkestrsko rast, medtem ko je na zaključku sezone mojster Hubad po uspešnih gostovanjih v inozemstvu prevzel štiri koncerte. Na prvem — 9. marca — je predstavil letošnjo edino slovensko noviteto — Škerlove *Kontraste za orkester*. Talentirani skladatelj, ki živi v Sarajevu, nam je postregel z delom, ki kaže na koncentracijo izraza, le da za takšen način komponiranja ni srečno izbral glasbenega tkiva. V kratkih odstavkih je nanizal celo vrsto idej, ki bi sodile v tradicionalno grajene stavke z vsemi izpeljavami, medigrami in pripravami, ki smo jih v *Kontrastih* pogrešali. Tako so nekatere misli, ki nosijo vse značilnosti njegovega izraza, ostale več ali manj torzo. Morda smo priča pričetka nove razvojne stopnje v Škerlovem ustvarjanju. Centralna točka večera je bila

izvedba Prokofjeva *Koncerta za violino in orkester št.2 v g molu*. Mladi violinist Dejan Bravničar je znova prepričal in dokazal, da je v nenehnem vzponu. Svežina in neposrednost pri interpretaciji tega pristrčnega dela dajeta upanje, da bo Bravničar v bodoče še krepkeje pomladil svoj repertoar. Beethovnova *Eroica* je našla v Samu Hubadu treznega in objektivnega oblikovalca. Njegova interpretacija kaže na nove poglede, ki jih zasleduje v zadnjem času. S tem da se izogiblje pretirani čustvenosti in drobljenju v detajlih, je pridobil na strnjivosti in stilski čistosti te klasične mojstrovine. Imam občutek, da v tej fazi razvoja Hubadu bolj odgovarjajo klasična in sodobna dela, medtem ko smo včasih najbolj občudovali ravno njegove interpretacije romantičnih del. Takšen način podajanja pa nosi v sebi tudi nevarnosti, saj objektivno tolmačenje zahteva izredno sposobnih godbenikov. Romantično čustvovanje in izraznost za vsako ceno lažje pokrijeta pomanjkljivosti kot pa objektivno in logično podajanje. Tako večkrat trud, ki ga vložil dirigent v izvedbo kakega dela, ni kronan z najuspešnejšo zvočno realizacijo.

Koncert zagrebške filharmonije je bil dogodek za vso kulturno Ljubljano. Program, ki ga je izvajal orkester pod vodstvom dr. Milana Horvata, sicer ni bil najbolj srečno izbran, nudil pa je pregled tehničnih in muzikalnih zmogljivosti ansambla. Webrovo uverturo *Oberon* so gostje podali tehnično precizno, a rahlo zadržano. Pianist Jurica Muraj je bil solist v *5. klavirskem koncertu* Ludwiga van Beethovna. Izvedba je bila vrhunska, le da je pojmovanje tega dela kljub bližini Zagreba v Ljubljani precej drugačno. Najzanimivejša točka sporeda je bila skladba hrvaškega modernista Milka Kelemena *Skolion*. Zvočno in arhitektonsko odtehtano delo sodi v avtorjevo prehodno obdobje, kjer se še čutijo vplivi tradicije, obenem pa že jasno izstopajo elementi sodobnih stilnih tokov. Program je zaključila Dvořakova *5. simfonija*, ki so jo gostje z izjemo drugega stavka izvedli lepo in z dokajšnjo mero muzikalnega poleta (16. marca).

Za svoj koncert 19. marca je Samo Hubad izbral zelo zahteven spored, ki ga je orkester v danih okoliščinah izpeljal dokaj solidno. Najmanj je zadovoljila izvedba Šostakovičeve *9. simfonije*, ki je delala orkestru dokaj tehničnih preglavic. To vedro in ljubko delo zaživi šele v perfektni izvedbi, ker hodi zelo nevarna pota na meji preveč očitne popularnosti. Odkritje koncerta je bil Hindemithov *Koncert za violino in orkester*, ki ga je Jelka Staničeva izvedla z velikim posluhom za sodobni izraz. Koncertantni elementi so bili tudi s strani orkestra podani zelo sigurno, medtem ko sta solistka in dirigent lirična vzdušja približala idealni izvedbi. Programiranje tovrstnih del bogati naše koncertno življenje in odpira marsikomu nova poglavja sodobne umetnosti v njeni najbolj dostopni obliki. Ponovna uvrstitev Brahmsove *3. simfonije* v letošnji spored se je izkazala kot uspešna. Orkester je delo že nosil v sebi, tako da je dirigent lahko uresničil vse svoje zamisli. Primerjava med obema letošnjima izvedbama pa kaže na resnične kvalitete orkestra, ki jih sicer ob preforsiranem študiju žal vse preredko odkrivamo.

Mojster Bogo Lesković je na koncertu 26. marca pričel s Straussovo simfonično pesnitvijo *Don Juan*. Temperamentna in iskriva izvedba ni bila vselej v potankostih tudi tehnično dozorela. Skladba bi potrebovala daljši študij — isto pa velja tudi za *1. simfonijo* Johannesa Brahmsa. Poglobljeni izraz in arhitektonska zaokroženost žal nista popolnoma nadomestili nekaterih spodrseljavev. Dirigent je vložil veliko truda v prvo ljubljansko izvedbo Krekovega *Koncerta za rog in godala*. Skupaj s solistom Jožetom Faloutom sta dosegla visoko

poustvarjalno stopnjo. O delu lahko rečemo, da pomeni v primerjavi s prejšnjimi Krekovimi deli določeno koncesijo publiki. Delo je pisano solistu »na hrbet« in mu daje zelo velike možnosti za muzikalno in tehnično afirmacijo. V prvem stavku je tudi spremljava dokaj inventivna, medtem ko proti koncu rada zaide v konvencionalne vode. Pri publiki je delo zelo uspelo, nemalo po zaslugi odličnega solista.

Na koncertu 15. aprila smo slišali mojstrovino slovenske moderne — Osterčevu *Suito*, ki zveni danes kot povsem dognana umetnina. Ta misel pa nas obvezuje, da v bodoče še bolj negujemo našo glasbeno preteklost in ji odpiramo tudi pota v široki glasbeni svet. V Lisztovem *1. klavirskem koncertu* nas je naša stara znanka Edith Farnady žal razočarala. Ker takšni primeri v zadnjem času niso osamljeni, ugotavljamo, da so domači izvajalci, ki sicer nimajo tako zvenceh imen, pa vsaj tolikšno sposobnost, po krivici v podrejenem položaju. Žal publika spričo znanih imen ni vedno pravičen sodnik in je pripravljena spregledati marsikakšen spodrseljaj. V Beethovnovi *5. simfoniji* je Hubad še bolj uveljavil svoj novi odnos do glasbenega tkiva. Uravnovešena in dognana izvedba sodi med najboljše v letošnji sezoni.

Zagrebska filharmonija je letos sodelovala na festivalu sodobne glasbe v Benetkah in nudila tudi našemu občinstvu nekaj izvedb svojega gostovanja. Pod vodstvom dr. Milana Horvata nam je 20. aprila najprej predstavila delo italijanskega skladatelja Prosperija *Rondo — Rag-time*. Delo predstavlja zanimiv spoj tradicionalne ritmike in punktualnega sloga. Instrumentacijsko večše napisana skladba pa v oblikovnem pogledu ni povsem dognana. Če je Prospero navdušil, je delo Elliotta Carterja *Koncert za klavir, cembalo in orkester* delovalo kot hladen tuš. Igranje s potrpežljivostjo občinstva in nenehno forsiranje grobih zvokov brez pravega smisla dela kaj slabo uslugo sodobni glasbi. Odlična izvedba Stravinskega *Simfonije v treh stavkih* je bila doživetje za vse ljubitelje, tudi za tiste, ki jim sodobni glasbeni izraz sicer ni najbolj pri srcu. Delo je pisano s tolikšnim poslušom za pravo mero in rafiniran zvok, da sodi med najbolj uspele stvaritve tega velikega mojstra. Nesentimentalnost in ritmični polet odkrivata marsikomu povsem nov svet, ki je vsaj tolikanj zanimiv kot preživeli romantični izraz. Edino domače delo — *Violinski koncert* mladega brvaškega skladatelja Pavla Dešpalja — žal ni mogel ogreti, ker sledi vse preveč preživelemu slogu pozne romantike in malomeščanskega čustvovanja. Zaradi očitnega epigonstva in predimenzioniranosti tudi solidna izvedba violinista Ivana Pinkave ni opravičila izvedbe tega dela na mednarodnem festivalu v Benetkah.

Naj na tem mestu samo kronistično zabeležimo svečani koncert ob IV. kongresu Zveze skladateljev Jugoslavije, ki se je letos vršil v Ljubljani. Dela, s katerimi so bila zastopana vsa republiška društva, so nudila prerez skozi dokaj umirjeno orientirano srednjo generacijo jugoslovanskih skladateljev. Orkester slovenske filharmonije in solista Igor Ozim in Ana Lipša-Tofović, so pod vodstvom dirigenta dr. Danila Švare storili kar največ za uspeh izvajanih del.

Dirigent Carlo Zecchi je ljubljenec naše publike in tako tudi na poslednjem koncertu ni dosegel manjšega uspeha kot navadno. Vendar bi to pot lahko mojstru zamerili marsikaj, predvsem pri izvedbi ljubke *8. simfonije* Ludwiga van Beethovna. Nerazumljive tempe posameznih stavkov in povsem nebeethovensko vzdušje le stežka opravičimo, posebej še po nekaj zelo uspešnih izvedbah

Beethovnovih del v tej sezoni. Tudi pri Mozartovi *Serenadi*, ki je sama po sebi zelo fino delo, ne moremo mimo očitka, da je bila nesrečno postavljena na uvodno mesto, saj s svojimi osmimi stavki presega dolžino dveh običajnih Mozartovih simfonij. Schumannov *Klavirski koncert* sta solistka Dubravka Tomšič in dirigent izvedla z mnogo zanosa in fantazije. Solistka je z lepim tonom in briljantno tehniko spet osvojila svoje poslušalce, Zecchi pa je spremljavo, ki sodi med najtežje, opravil z mojstrsko lahkoto (11. maja).

Koncert Sama Hubada in Igorja Ozima z orkestrom slovenske filharmonije 1. junija štejem med najsrečnejše dogodke letošnje koncertne sezone. Celotni vtis izvedbe, predvsem pa izbira programa in velik uspeh pri občinstvu dajejo mnogo obetov za pomlajevanje programske politike v bodoče. Dve sodobni deli — Ramovševe *Musiques funèbres* in Stravinskova *Petruška* — sta poslušalce navdušili. Kar zadeva Ramovševo skladbo, ne pomnim podobnega uspeha domačega dela; bilo je zaigrano zares dognano in se je tako predstavilo kot eno izmed najmočnejših domačih del zadnjih let. Srečno zlitje sodobnih izraznih sredstev z znano Ramovševo tehniko in z doživeto vsebino je rodilo delo, ki se nam ga ni treba sramovati pred še tako renomiranimi kulturnimi narodi. Stravinskova balet *Petruška* je šel že večkrat preko našega koncertnega odra. Z izjemo nekaj spodrseljajev v orkestru je dirigentu uspelo poustvariti vso fantastiko in ritmično razbrzdanost te sijajne partiture. Tako je ta del koncerta lahko zadovoljil celo tiste, ki so se ga udeležili samo zaradi Brahmsovega *Violinskega koncerta* in Igorja Ozima. Tehnično dovršena izvedba tega dela je prispevala k velikemu moralnemu uspehu celotnega večera.

Na koncertu 8. junija je potrdil svoj sloves flavtist Boris Čampa z izvedbo Haydnovega *Koncerta*, ki je vse prej kot hvaležno delo za izvajalca. Fino poznavanje sloga in dognana tehnika omogočata Čampi sproščeno muziciranje in oblikovanje. Dirigent Louis de Froment, ki se je to pot prvič predstavil našemu občinstvu, je prijetno muziciral v vseh točkah sporeda. Morda je bil njegov Mozart (*Haffnerjeva simfonija*) malce preveč francoski, zato pa so bile tembolj neposredne izvedbe del Roussela (*Suita v F duru*), Turine (*Toreadorjeva molitev*) in Ducasa (*Črnošolec*). Francoski umetniki nas vedno znova očarajo s svojo lahkotnostjo in eleganco — morda prav zato, ker sami pogrešamo takšnih kvalitiet.

Ob koncu koncertne sezone orkestra slovenske filharmonije naj še enkrat pregledamo prehojeno pot tega ansambla, ki nosi levji delež glasbenega življenja v naši republiki. Ker v uvodnem premišljevanju o letošnjem programu še nismo mogli upoštevati vseh del, ker še niso bila dokončno določena, lahko zdaj popravimo statistično tablico izvedenih del:

glasba 20. stoletja (uvožena) . . . . .	18 skladb
slovenska glasba . . . . .	9 skladb
ostala jugoslovanska glasba . . . . .	5 skladb
klasika . . . . .	15 skladb
romantika . . . . .	19 skladb

Razmerje med staro in novo glasbo 54 : 52.

Sem moramo prišteti še tri koncerte mladih umetnikov, ki so prispevali tri prve izvedbe del mladih slovenskih skladateljev, kar moremo šteti med srečne okoliščine. Nekaj koncertov letošnje sezone dokazuje potrebo po sodob-

nejšem programu, ki bi na spreten način nudil večji pregled nad najuspelejšimi stvaritvami našega stoletja. S smotrno izbiro teh del in primernim usklajevanjem s standardnim programom, bo publika sledila postopnemu navajanju na zahtevnejša dela, s tem pa bomo morda v nekaj letih prešli tisto začarano mejo, ki loči današnjo umetnost od vseh živih oblik umetniškega udejstvovanja.

V tem času je koncertna poslovalnica nudila poleg nastopa violinista Roka Klopčiča še tri klavirske recitale. Pri izbiri pianistov je imela več kot srečno roko, saj so Ciccolini, Magalof in naš Jurica Muraj pianisti svetovnega slovesa in kvalitete. Manj srečno roko je imel organizator pri izbiri programa. Leta in leta hodimo poslušat slavne klavirske virtuoze, ki izvajajo standardni program. Iste skladbe si kar podajajo iz rok v roke — gre le za to, kdo bo bolj fasciniral publiko. Skladbe in skladatelji tako počasi stopajo v ozadje, oziroma v službo slavnih umetnikov. Mislim, da že ime velikega umetnika polni dvorano, zato bi od teh imen lahko zahtevali vsaj eno ali dve deli, ki jih ne slišimo vsak dan. Edino Prokofjev se je do sedaj nekako pretolkel v standardni repertoar nekaterih pianistov, sicer pa ne sežejo preko Debussyja. Vsekakor bi takšni koncerti samo pridobili, če bi prinašali tudi nekaj programske svežine.

Aldo Ciccolini je dal nepozaben večer s sijajnimi izvedbami Beethovneve *Patetične sonate* in Schumannove *fis mol sonate*. Debussyjevi *Preludiji*, ki so izpolnili ves drugi del programa, so bili morda premalo poetični, vendar zaigrani z vso tehnično bravuro. Jurica Muraj je rasel od točke do točke svojega programa in dosegel vrh v tehnično briljantno odigrani Prokofjeva *7. sonati*. V Beethovnovi *Sonati op. 110* in Franckovem *Preludiju, choralu in fugi* pa je pokazal izredno poglobljenost.

Recital mladega slovenskega violinista Roka Klopčiča je letos navajal ponovitve njegovega preizkušenega repertoarja z izjemo prve izvedbe Lipovškove *Druge rapsodije*. Avtor, ki je vzorno sledil v drugih točkah solistu, nam je tako predstavil novo pomembno delo domače violinske literature. Delo kaže skladateljevo nagnjenost k iskanju sodobnega domačega izraza. Tu zadeva seveda na skoraj nepremostljive težave. Zavedajoč se preživelosti folklornega snovanja, obenem pa ustvarjajoč prva pomembnejša dela tega žanra v naši glasbi, mora nehote pristajati na kompromise. Naš glasbeni ljudski izraz je že sam po sebi nesrečno harmonsko pogojen, tako da se skladatelji raje zatekajo k obrobnim narodnim manjšinam ali pa segajo po tuji folklori. Ker je Béla Bartók še vedno tisti nedosegljivi ideal tovrstnega snovanja, mu tudi Lipovšek ni mogel odreči spoštovanja. Vendar je njegova *Rapsodija* povsem samosvoje delo, ki mu morda manjka malo več temperamenta, ki je sicer tako značilen za folklorni izraz. Zamišljenost in meditativnost sta glavni odliki novega slovenskega dela. Oba izvajalca sta ga tudi po interpretacijski plati nadvse uspešno krstila.

Koncertna poslovalnica nam je v tem letu nadrobila zanimivih glasbenih utrinkov. Najpomembnejši so bili gotovo večeri, ki so nam prinesli tisto bore malo komorne glasbe, kolikor je lahko še slišimo. Ta najzlahitnejša veja glasbenega ustvarjanja žal polagoma usiha, ker sodobni človek ne zna več ceniti skritih vrednot in hlasta prej za cenenimi virtuoznimi paradami velikih svetovnih imen. Če pa ocenjujem tuje soliste, ki so letos gostovali v Ljubljani, bi se odločil za recital mladega sovjetskega violinista Edvarda Grača, ki je pokazal v vseh pogledih največjo muzikalno kulturo. Publika je letos pokazala nekaj

več zanimanja za komorno in solistično glasbo, menim pa, da bi jo programska popestritev lahko še bolj razgibala.

Ljubljana je relativno majhno mesto, ima pa precejšnje kulturne potrebe, med katerimi glasba ni na zadnjem mestu. Število glasbenih prireditev pa kljub vsemu presega pohlep publike po uživanju glasbenih umetnin in zato prečesto zevajo v koncertni dvorani prazni sedeži. Poleg rednih koncertov v abonmaju se vsako leto zvrsti še dolga vrsta drugih koncertov in produkcij glasbenih šol. Že bežen pogled na programiranje in terminiranje vseh teh prireditev pa pokaže, da ni na tem področju nikakršne smotrnosti. Nujna koordinacija bi lahko naše glasbeno življenje privedla v mnogo učinkovitejši tok in mu zagotovila neprimerno večji uspeh.

Ivo Petrić

## SREČANJA

### IZBOR IZ JUGOSLOVANSKIH KNJIŽEVNOSTI V ITALIJANŠČINI

Izbor iz povojnih jugoslovanskih književnosti, ki je izšel v lanski decembrski številki revije *Galleria*, je v italijanskih literarnih krogih vzbudil precejšnje zanimanje. Kot je pravilno poudaril literarni kritik dnevnika *Il Giorno*, je podelitev zadnje Nobelove nagrade za književnost jugoslovanskemu pisatelju Ivu Andriću opozorila svetovno javnost, in še zlasti italijansko, da so na evropskem Jugozahodu nekateri mladi slovanski narodi, ki so tudi v kulturnem in ne samo v družbenopolitičnem pogledu vredni največje pozornosti. Zelo prav, pravi nadalje omenjeni kritik, je zato prišel ta izbor iz povojne jugoslovanske književnosti, ki nam izpričuje, da Ivo Andrić ni osamljen primer, temveč nekaka logična rezultanta dolgih in uspešnih prizadevanj mlade jugoslovanske književnosti, da se z lastnim pečatom vključi v veliki tok sodobne evropske kulture.

Zamisel revije *Galleria*, ki jo zelo uspešno vodi sicilski pisatelj in kritik Leonardo Sciascia, so tudi drugi italijanski recenzenti pozdravili z navdušenjem. Manj navdušenja pa so pokazali do kriterijev, ki so Cirila Zlobca in njegove sodelavce za posamezne jugoslovanske književnosti vodili do uresničitve njim zaupane naloge. In v tem pogledu si ne moremo kaj, da bi se ne strinjali z njimi. Osnovna pomanjkljivost izbora je po našem — in menim, da s tem posredno tolmačimo tudi misel italijanske kritike, ki iz razumljive kulturne sramežljivosti tega ni mogla povedati — v tem, da so njegovi sestavljavci pričakovali od italijanskih bravcev mnogo več poznavanja jugoslovanskih kulturnih razmer, kot je to dejansko res. Ogromna večina italijanskih kulturnih delavcev ne ve, da je v Jugoslaviji več narodnosti in da ima vsak narod lastno kulturno izročilo in lastne umetniške izrazne možnosti. Celotisti Italijani, ki živijo tako rekoč v vsakdanjih stikih z Jugoslavijo, ne ločijo, vzemimo, med slovenščino in srbohrvaščino. Prepričani so, da gre za en sam jezik (»slavo«), ki se deli na več narečij.

Lahko bi se šli tu ironijo na račun italijanske nevednosti o kulturnih in jezikovnih vprašanjih, ki zadevajo Jugoslavijo, vendar bi bila taka ironija zelo cenena. Italijanska kultura je bila vedno odprta izključno proti jugozahodu